

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ

Маланчук П.М., Голодна А.С.
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету

В статті розглядаються особливості криміналістичної характеристики вбивств, вчинених на замовлення. Надається умовна класифікація даного виду злочинів. Розкривається зміст та структура вбивства, вчиненого на замовлення. Досліджені особливості розмежування та виділення даного виду злочину в окремий вид. Проаналізовано підходи до визначення поняття замовних вбивств.

Ключові слова: криміналістика, криміналістична характеристика, замовник, виконавець, вбивство на замовлення.

Постановка проблеми. Концептуальною засадою запровадження категорії «криміналістична класифікація злочинів» є розуміння необхідності, з одного боку, здійснити її розмежування з кримінально-правовою класифікацією, а з іншого – забезпечити формування чіткої системи окремих криміналістичних методик. Найбільш тяжким злочином проти особи є вбивство – навмисне протиправне заповдіання смерті іншій людині (ст. 115 КК України) [1]. Важливе місце в методиці розслідування окремих видів злочинів, відведено криміналістичній характеристиці, яка являє собою систему найбільш значимих ознак, їх аналіз, а також їх взаємозв'язок, що дозволяє ефективно розслідувати вчинені злочини.

Виявлення та розслідування умисних вбивств, вчинених на замовлення, є найбільш важливим завданням правоохоронних органів. З розвитком науково-технічних засобів злочинці вибирають все більш витончені способи вчинення злочинів, виявлення і розслідування яких вимагає від слідчого високого професіоналізму, знання та вміння застосування на практиці новітніх досягнень науки криміналістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика криміналістичної характеристики вбивств окремо досліджувалась у роботах

С.А. Афанасьєва, І.В. Борисенка, В.С. Бородуліна, О.Ю. Булулукова, В.С. Бурданової, Л.Г. Відонова, В.Ф. Глазиріна, В.В. Донцова, Ю.П. Дубягіна, С.Ф. Здоровка, М.М. Китаєва, М.В. Костенко, Г.М.Мудьогіна, А.В.Старушкевича, Б.Ф.Тимошенка, О.П. Тельцова та ін. На монографічному дисертаційному рівні проблема розслідування замовних вбивств досліджувалася В.І. Бояровим (2000), В.О. Коноваловою (2006), М.В. Костенком (2003), О.С. Саїнчиним (2002), А.О. Шульгою (2003). Водночас досконалих наукових розробок за цією тематикою поки ще недостатньо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження має на меті проведення узагальнення наявного вітчизняного та зарубіжних досвіду, закріпленого у відповідних наукових дослідженнях щодо розкриття та розслідування вбивств, вчинених на замовлення. На підставі проведеного аналізу отриманих формулювати конкретні методичні рекомендації щодо розкриття та розслідування злочинів даної категорії. Для досягнення мети в дослідженні поставлені такі взаємопов'язані завдання: викрити соціальні причини виникнення вбивств на замовлення; визначити місце методики розслідування вбивств на замовлення у загальній методиці розслідування вбивств та визначити криміналістичне поняття вбивства на замовлення.

Мета статті. Метою статті є розкриття та криміналістична характеристика особливостей вбивства, вчиненого на замовлення, які дають змогу виділити даний вид вбивства в окремий вид злочину.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розбудови демократичної, правової держави та розвитку ринкових відносин в Україні, не дивлячись на певну тенденцію до зниження окремих видів злочинів проти життя та здоров'я особи, зростає рівень вбивств, вчинених на замовлення. Переважна більшість цих злочинів залишається не розкритими у зв'язку з цілою низкою об'єктивних та суб'єктивних причин.

Невипадково, що однією з фундаментальних ознак правової держави вважається наявність системи ефективних юридичних засобів реалізації й захисту прав особи, котрі гарантують правову захищеність людини й громадянина. У зв'язку з цим певну стурбованість як у колах учених-правознавців, так і серед широких верств громадськості викликає проблема боротьби зі злочинністю та пов'язана з цим процесуальна діяльність державних органів [2, с. 1].

Досить важливим у розкритті злочинів є правильна криміналістична характеристика. Криміналістична характеристика – це інформаційна модель, що являє собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів. Це означає, що:

а) криміналістична характеристика – це сукупність інформації, яка певним чином субординована у систему, що являє собою абстраговану узагальнену інформаційну модель конкретної події;

б) опису підлягають не всі, а тільки типові ознаки, тобто загальні для даного виду (групи) злочинів. Тому поняття криміналістичної характеристики є видовим, типізованим.

Метою нашого дослідження є замовні вбивства. Чинний Кримінальний кодекс України у п. 11 ч. 2 ст. 115 передбачає відповідальність за вчинення вбивства на замовлення, проте значна частина вбивств на замовлення – це також вбивства, які вчинені не тільки з корисливих мотивів, а й за попередньою змовою групою осіб (п. 12 ч. 2 ст. 115) – тобто найчастіше кваліфікація дій винних у вбивстві на замовлення фактично є другорядною ознакою. Пленум Верховного Суду України визначає, що під умисним вбивством на замовлення розуміють умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене особою (виконавцем) за дорученням іншої особи (замовника). Таке доручення, як це підкреслюється у постанові від 07.02.03 р. № 2 [3], може мати форму наказу, розпорядження, а також угоди, відповідно до якої виконавець зобов'язується позбавити потерпілого життя, а замовник – вчинити в інтересах виконавця певні дії матеріального чи нематеріального характеру (наприклад, допомогти у працевлаштуванні, вирішенні певних життєвих проблем, залучити до вчинення інших злочинів, якщо цього бажає виконавець тощо) або ж не вчинювати їх [4, с. 85].

На підставі аналізу матеріалів справ про вбивства на замовлення можна запропонувати умовний поділ злочинів цієї категорії на чотири групи [6]. В основі такого поділу лежить, насамперед,

ступінь організації таких вбивств; особа потерпілих і сфера діяльності, у якій вони обертаються:

– до першої групи належать вбивства, скоєні переважно на побутовому ґрунті (у сім'ї: у зв'язку з аморальним способом життя одного з подружжя, майновими відносинами та ін., так звані «родинні замовлення»). Замовник здебільшого з членів сім'ї потерпілого або близьких родичів. Виконавець, як правило, раніше судимий, з близького оточення замовника – сусід, колега по роботі, коханець та ін.

– до другої – вбивства, скоєні на ґрунті комерційних відносин або у сфері комерційної діяльності. При цьому вже діє один або кілька посередників.

– до третьої групи належать вбивства, скоєні у сфері діяльності організованих злочинних формувань. Відсутні, як правило, посередники. Характеризуються ускладненою схемою вчинення: здебільшого кілька виконавців, детально відпрацьований план замаху, залучення значних технічних можливостей і засобів: кілька автомобілів або інших транспортних засобів, автоматична вогнепальна зброя і вибухові пристрої (для подолання опору охорони потерпілого), підготовка алібі виконавцям та ін.

– до четвертої – вбивства, скоєні з політичних мотивів (зокрема, пов'язані з боротьбою за політичну владу) і на ґрунті професійної діяльності (вбивство працівників судів і правоохоронних органів, журналістів, учасників кримінального судочинства, які викривають винних у вчиненні тяжких злочинів).

Виконавці таких вбивств належать до двох умовних груп. Перша – це безробітні, що втратили надію знайти високооплачувану роботу, а також особи, що мають борги, які не можуть повернути.

До іншої групи відносять професіоналів, серед яких можна виокремити чотири категорії: а) особи, що пройшли службу в рядах армії, МВС, брали участь у бойових діях у «гарячих точках», вік – до 30 років; б) добре підготовлені колишні офіцери або прапорщики (вік 30–40 років), які після звільнення з армії працюють в охоронних фірмах, приватних службах безпеки; самі планують і відпрацьовують деталі вчинення майбутніх вбивств; в) особи, які проходили підготовку в елітних підрозділах (такі особи працюють, як правило, у службах безпеки великих фінансово-промислових концернів, активно задіяні в кримінальному бізнесі і мають значні фінансові можливості; у минулому колишні офіцери-десантники, офіцери спеціальних підрозділів системи МВС, КДБ, ГРУ); г.) так звані «одинокі» – особи, що підтримують зв'язок із посередниками, не входять ні в які структури; ентузіасти, що зробили вбивства своєю професією.

Для вбивства, вчиненого на замовлення характерно те, що виконавець такого вбивства одержує чи бажає одержати певну вигоду (матеріального чи нематеріального характеру) не від самого факту позбавлення життя потерпілого, а за вчинення дій, спрямованих на виконання замовлення чи у зв'язку з його виконанням. Саме ця обставина принципово відрізняє вбивство, вчинене на замовлення від інших вбивств, вчинених під впливом сторонніх осіб [5, с. 90].

Політичні, економічні соціальні та процесні, що відбуваються сьогодні у державі, значною

мірою впливають на збільшення кількості вбивств на замовлення. Політичними причинами вбивств на замовлення є, перш за все, боротьба за лідерство окремих політичних груп, пов'язана з перерозподілом влади. До таких убивств можна віднести усунення суперників перед виборами, вбивства помічників політичних супротивників. Разом з тим, необхідно відзначити, що убивства винятково з політичних мотивів одиничні.

Економічні причини вбивств, вчинених на замовлення, полягають у дестабілізації і криміналізації економіки, у тому числі, сфери фінансової та підприємницької діяльності, що регулює економічну діяльність, відсутності корпоративної культури вітчизняного бізнесу, що породжує «корпоративні війни», – так звані агресивні поглиблення з поширенням нових схем перерозподілу власності та протиправного заволодіння чужим майном.

До соціальних причин, що впливають на зростання замовних вбивств можна віднести зростаючу нерівність у суспільстві; зубожіння окремих верств населення та незаконне збагачення за рахунок інших; корумпованість державних владних органів, у тому числі правоохоронних та судових.

До обов'язкових складових структури цього виду злочину фахівці відносять

а) приготування: – жертва – мотив – організатор (замовник) – пособник (посередник) – виконавець;

б) виконання – винагорода [7, с. 335].

Всі вищевказані складові потребують встановлення і доведення, як окремо, так і в сукупності. Організація ж розслідування може будуватися за такою схемою: 1) від потерпілого через мотив до замовника і виконавця (посередника, пособника); 2) від факту та обставин злочину до безпосередніх виконавців (посередників, пособників); 3) від виконавця до злочину; 4) від зброї, фактів і обставин злочину до виконавця (посередника, пособника) і замовника. Однак у всіх випадках слідчий при розслідуванні

вбивств на замовлення (при плануванні слідчих та оперативно-розшукових дій) повинен виходити з основи цього виду злочину – наявності обов'язкового зв'язку потерпілого із замовником. Звідси і головна вимога для справ цієї категорії – ретельне вивчення особи потерпілого (замовника, якщо є інформація про нього), його зв'язків, способу життя і діяльності. Отже, як би замовнику не хотілося, встановлення контактів, якщо не з виконавцем, то з посередником, йому не уникнути. Тим більше що він нерідко висловлює свої пропозиції про час і спосіб виконання замовлення. Є у організатора й ще одна «слабка» сторона – наявність значної суми грошей, які повинні піти на оплату послуг найманих убивць. Проходження цих сум часто відбивається в особистих записках, нотатках, бухгалтерських та інших документах.

Отже на нашу думку, можна зробити наступні висновки:

– попередження злочинів, що вчинюються на замовлення, насамперед вбивств, включає в себе комплекс взаємопов'язаних організаційних та правових заходів, що проводяться державними та правоохоронними органами з метою попередження та усунення причин і умов, що їх породжують, і є складовою попереджувальної політики держави;

– ефективна боротьба, що забезпечується шляхом підвищення рівня розкриття, розслідування та попередження вбивств, вчинених на замовлення, а також проведення комплексу зазначених заходів, дозволяє контролювати кількісні та деякі якісні показники цих злочинів.

У цьому напрямі необхідно забезпечити дієву координацію і взаємодію правоохоронних органів, що займаються розкриттям, розслідуванням та попередженням вбивств на замовлення.

– правові заходи боротьби з вбивствами, що вчинюються на замовлення, повинні бути спрямовані на удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства його ефективного застосування.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш [та ін.]; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Вид. третє, перероб. та доп. – Х.: Одісей, 2006. – 1184 с.
2. Маланчук П. М. Юридичний механізм. Реалізації права на захист у кримінальному процесі: проблеми і практика / П. М. Маланчук. – 2004. – 11 с.
3. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>
4. Слідчі (розшукові) дії: навч. посібник / [О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін.]; за заг. ред. Р. І. Благуги, Є. В. Пряхіна. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.
5. Криміналістика [навч. посіб.] / Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров, В. О. Попелюшко. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.
6. Бояров В. І. Особливості розслідування вбивств вчинених в умовах протистояння організованих злочинних угруповань. – Дис. канд. юрид. наук (12.00.09) – К.: Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – 2000 с.
7. Цільмак О. М. Основи побудови криміналістичних версій / О. М. Цільмак // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – С. 334–338.

Маланчук П.М., Голодна А.С.
Учебно-научный институт права
Сумского государственного университета

ПРОБЛЕМА КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАКАЗНЫХ УБИЙСТВ

Аннотация

В статье рассматриваются особенности криминалистической характеристики заказных убийств. Предоставляется условная классификация данного вида преступлений. Раскрывается содержание и структура заказного убийства. Проанализированы особенности разграничения и выделения данного вида преступления в отдельный вид. Определено понятие «заказного убийства».

Ключевые слова: криминалистика, криминалистическая характеристика, заказчик, исполнитель, заказное убийство.

Malanchuk P.M., Holodna A.S.
Educational-Scientific Institute of Law
Sumy State University

THE PROBLEM OF CHARACTERISTIC OF CONTRACT KILLING

Summary

The article deals with the criminalistic characteristic of the murders committed on the order. Provides a conditional classification of this type of crime. Discloses the content and structure of the murder committed on the order. Provides the features of the delineation and allocation of this type of crime in a separate form. Analyzes the term «contract killing».

Keywords: contract, killing, customer, executive, criminalistics, characteristic.